

Bérczessy Lajos

Az élő folklór

Beszélgetés dr. Lanczendorfer Zsuzsanna egyetemi docens folklórkutatóval

Jó ideig ugyanott oktattunk – a Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Karán, de más-más intézetben. Számos alkalommal ismerhettem meg színes egyéniségét, különleges tehetségét.

Találkozások

A 2007–2013 közötti Ausztria–Magyarország közötti Határon Átnyúló Együttműködési, Tananyag-fejlesztési EdTWIN-Program, amely EU-támogatással valósult meg, záróakkordjaként kétnapos bécsi látogatáson vettünk részt. Többek között – előre egyeztetve, idegenvezetéssel – az impozánsan felújított magyar nagykövetséget is meglátogathattuk a Bankgassén. A csodás berendezések, festmények mellett ott áll az egyik teremben Liszt Ferenc zongorája is. Nos, Lanczendorfer Zsuzsanna értő kezekkel, élvezettel – örömeinkre – megszólaltatta a barokk hangszert.

Nemzedékek nevelői. Tanítók és tanítócsaládok a Kárpát-medencében címmel tanulmánykötet jelent meg 2011-ben a Hungaro-Dalton Egyesület kiadásában. Az igényesen összeállított és megírt mű szakmai lektora a docens asszony volt. (E sorok írója írt a kötetről recenziót.)

A Kar számos alkalommal adott ki irodalmi antológiát, amelyben oktatók, hallgatók írásai jelentek meg. A 2010-es antológia a *Reményfonó* címmel fogta össze a prózai és lírai művek csokrát. A cím Lanczendorfer Zsuzsanna egyik versének címe is egyben. (Zárójelben: e sorok írója szerkesztőként és alkotóként is szerepel a kötetben.)

2011 decemberében a Vendéglátó Intézeti Tanszék különleges estet rendezett a Kar TéKá tantertermében *Halra magyar!* címmel. Az étkeket – csupa halétel-finomság – a hallgatók főzték-sütötték, és a csinos egyenruhás végzős felszolgálók kínálták. A kulináris élvezetek csendes moráját egyszer csak gyönyörű énekhang váltotta föl: „*Hej, halászok, halászok! Mit fogott a hálótok?*” S ím, a tanárnő dala készítette közös éneklésre a vendégsereget.

E pár epizód is jól érzékelteti, milyen színes, kedves beszélgetőpartnerem életvitelköre. A beszélgetésre készülve tanulmányoztam eddigi életét. Csodálattal vegegyes ámulattal böngésztem a mintegy félszáz(!) oldalnyi hatalmas gyűjtőmunka dokumentumait: tanulmányokat, közösen írt köteteket, lektorálásokat, szerkesztéseket, forrásokat, adatközléseket, könyvismertetéseket, köszöntéseket, biográfiaikat, bibliográfiákat, interjúkat, verseket.

– Nagy öröm számomra a tőled kapott két „csoda” a „*Mindent apámról ...*” *Egy sokoróaljai iparos emlékei* című kötet, melyet az Akadémiai Kiadó adott ki, s egy tökéletes, mintaszerű, ugyanakkor élvezetes könyv. Vagy annál sokkal több is! A másik a *Dalmadarak* CD, Lanczendorfer Zsuzsanna szeretett dalai, az Úr 2014. és az énekes 50. évében. Mégse a csúcsnál, jelenlegi csúcsnál, hanem a gyermekkoránál kezdjük. Bár, amit a 376 oldalas kötetben leírtál, azt nehéz lenne röpké órákba összesűriteni!

– Szép gyermekkorom volt. Szüleimtől sok kincset kaptam. Édesapámnak, Lanczendorfer Károlynak volt egy szavajárása, útravalója, amely könyvem mottója is lett: „*Légy jó és vidám!*” Ez sokszor eszembe jut, próbálok méltó lenni hozzá. Ménfőcsanakon, (ma Győr egyik városrésze) pontosabban Ménfőn – Galgóczi Erzsébet, Sulyok Vince – szülőfalujában nőttem fel. Személyes barátság kötött hozzájuk, Erzszi nénitől balladát gyűjtöttem, Sulyok Vincét többször köszöntöttem falumban jeles alkalomkor, ő ismertette az említett könyvem a Bécsi Naplóban. A falu a málna hazája volt, sokszor kapáltuk, szedtük nővéremmel ezt a piros csodát. Jól fizetett, s az a mondás járta: „itt a templom is málnából épült!” Nagy szőlőnkben kapálás, szüret nem volt énekszó, vicceselés nélkül. Szerettem a fiús játékokat, a labdajátékokat, talán azért is, mert nővérem születése után engem fiúnak vártak, édesapám tréfásan néha Jóskának szólított. A családi legenda szerint állandóan énekeltem, ha zenét hallottam mindjárt táncoltam, vagy a vasalószinórral énekeltem az aktuális slágereket. Édesapám is jó nótás hírében állt, sok népdalt (163) is gyűjtöttem tőle, ami az említett könyvben szerepel. Sokat szerepeltem az iskolában, a templomban. Szép adventi emlék, amikor nővéremmel énekeltek a szálláskeresést, én voltam boldogan mindig a Szűzanya, ő Szent József. A helyi általános iskola után Győrbe a Kazinczy-gimnáziumba jártam, ahol a szép beszéd, és az irodalom szeretetét ültették el bennem.

– **És a család, a nyelv? Itt a németre gondolok.**

– A falurész, Ménfő lakosai magyar ajkúak voltak, ellentétben a másik falu résszel, Csanakkal. Nagyapámat „Öregsvábnak”, édesapámat „Kissvábnak” is hívták. Csak a mi családunk volt itt német származású. Galgóczi Erzsébet meg is örökíti a családnevét az *Egy kosár hazai* című könyvében. Kitűnően beszéltek a németet, ha azt akarták, hogy mi gyerekek ne értsük, németül beszéltek egymással. Édesapám – ha megkérték – sokszor tolmácsolt a faluban, Bakonygyiróról költöztek Ménfőre, kocsmárosok, hentesek voltak. A „névadó” falunk feltehetően az ausztriai Marialanzendorf, ahova el is látogattam nemrég. A „*Mindent apámról...*” című könyvemben egyébként közzétettem a kikutatott családfánkat is. A másik ág magyar, dédnagyanyámat Nemes Lászlófalvi Eördögh Máriának hívták és a szomszédos faluból, a „gólyás” Gyirmótról származtak.

Visszatérve a gimnáziumra: kiváló tanáraink voltak, de elsősorban a humán tárgyak érdekeltek. Verseket mondtam, Reményiket, József Attilát szerettem szavalni. Emlékszem, előadtuk a *Rómeó és Júliát*, ahol is a ravatalon majdnem meggyulladt a

hajam. Később is velem maradtak a versek, még rádiófelvétel is készült rólam, Dsida Jenő *Édesanyám keze* című verset a Kossuth Rádió sugározta a ménfői templomból Anyák napján édesanyám nagy örömeire.

– **És a mai költők?**

– Nagy Gáspárhoz szoros barátság fűzött. Tréfásan „Szépasszonynak” hívtam, biztosan a hiedelemalak miatt. Felejthetetlen volt az is, amikor Sopronban ő mutatta be *A vérző liliom* könyvünket, és autómban Győrre folyamatosan énekeltük közösen a népdalokat. Nagyszívű ember, csodás költő volt.

– **Egy kedves vers tőle...**

– Sok van, de ezt többször szavaltam: *Jegyzvén szalmaszállal...*

De említhetném Sulyok Vincét, a Norvégiában élő falumbéli tudóst és költőt, akinek emlékszobája is van már a faluban, vagy Major-Zala Lajost, a Csokonai Irodalmi Társaság alapítóját, aki egy verset is dedikált nekem *Írva van a csillagokba* címmel, „elmondásra és eléneklésre”, és a CD-men is szerepel. Természetesen egy népdal dalamára énekelem. Nagyon szeretem Czigány György verseit, munkáit, és örvend a lelkem, ha közös szerepléseinkre gondolok: korábban könyvről, és az idei könyvszalagon CD-mről beszélgettem velem.

– **Érettségi után?**

– A Színművészetire jelentkeztem, de nem vettek föl. Bánkódtam miatta, de utólag örülök, hogy inkább tanító lettem. Az Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolára mentem, ahol sokat tanultam és nagyon jól éreztem magamat. A főiskola alatt a sok szereplés mellett, foglalkoztam néprajzi gyűjtéssel, Mesterem, dr. Barsi Ernő néprajz speciális kollégiumába jártam. Ő szeretette meg velem a népdalokon keresztül a népi kultúrát. (Nekem összeállított népdalcsoportait énekelem ma is, kottagrafikája ott van egyébként CD-m borítóján.) Már középiskolás koromtól ismertem, Ő is mondta, hogy a hangom csiszolatlan gyémánt és képezni kell, feleségéhez, Ida nénihez jártam énekelni tanulni.

Életemet a XVII. Országos Tudományos Diákkonferencián Debrecenben, néprajz szekcióban megszerzett II. helyezéssel megváltoztatta. A zsűri javasolta, hogy foglalkozzak a néprajzzal hivatásszerűen. Megjegyzem: első helyezett Balázs Géza lett a pálinkafőzés kutatásával.

Az ELTE néprajz szakára jelentkeztem a főiskola után, tíz embert vettek föl összesen akkor. Közben néptáncoktatói „C”, honismeretiszakkör-vezetői „B” kategóriájú engedélyt szereztem. Néptánc- és honismereti táborokat szerveztem, és irányításában segédkeztem Győrújbaráti, Zsámbékon. Az egyetemi évek alatt egyre inkább a folklór felé specializálódtam. Ebből a témakörből született másik Mesterem, dr. Küllös Imola irányításával egyetemi diplomadolgozatom, melynek címe: *A gyirmóti gyermekek élete a XX. században. Három generáció összehasonlító néprajzi vizsgálata*. Az egyetem befejezése után gyakran tartottam gyermekeknek és felnőtteknek

ismeretterjesztő előadásokat, szerveztem néprajzi kiállításokat, módszertani munkát végeztem néprajz, honismeret és néptánc témakörökben. Szűkebb kutatási területem a gyermekfolklór, a szokások, a balladák és a hiedelemvilág. Néprajzi gyűjtéseket a szűkebb pátriámon – Sokoróalja és környéke – kívül Rábaköz, Csallóköz, Mezőföld és Erdély falvaiban végeztem. Idén hál' Isten Moldvában is voltam Szócs Anna és Nyisztor Ilonka segítségével, és vendégszeretetével.

– **Számos egyesület, társaság jegyez sorai között. Ha említenél néhányat.**

– A Győr-Moson-Sopron Megyei Tudományos Ismeretterjesztő Társaság Tagja, illetve 1995 januárjától a Megyei Pedagógiai Intézet listás szaktanácsadója voltam. Tagja vagyok például a Ménfőcsanakai Népfőiskola Egyesületnek, a Keresztény Értelmiségiek Szövetségnek, ahol tartottam ismeretterjesztő előadást, folytattam kulturális és szociális tevékenységet. Több tudományos egyesület, társaság tagja vagyok (Csokonai Irodalmi Társaság, Kiss Áron Magyar Játék Társaság, Magyar Néprajzi társaság, VEAB Néprajzi Munkabizottság, Magyar Szemiotikai Társaság, Szülőképzés – integratív pedagógiai-pszichológiai módszertani kutatócsoport, Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport).

– **A PhD-képzés hogyan jött sorra?**

– Voigt Vilmos professzor javasolta, hogy jelentkezsek az ELTE Magyar és Összehasonlító Folklorisztika hároméves PhD doktori iskolájába. Ez volt az első évfolyam folklorisztikából. Három éven keresztül tudományos ösztöndíjat kaptam, jól is jött, mert GYES-en voltam. Doktori dolgozatom címe: *Személyiség és repertoár egy sokoróaljai iparos életútjának tükrében*. Summa cum laude eredménnyel védtem meg 2001-ben doktori dolgozatomat.

– **Disszertációdából született könyved bevezetőjét is ő írta. Nemrég jelent meg a *Folklorisztika alapfogalmai* című alapműve.**

– Igen, *Családi kép – aranykeretben* címmel ajánlotta, nagyon köszönöm Profeszor Úrnak, hogy megtisztelt vele, és nagyon örülök, hogy dolgozatommal bővíthetem az egyéniségvizsgálatok sorát, amely egyedülálló magyar módszer alma materhez kötődik.

– **Valóban, már nagyon hiányzott ez az összefoglaló-áttekintő kézikönyv, nekem is van egy dedikált példányom.**

– Korai kutatási területem időközben egyéniségvizsgálattal, bibliográfiák és biográfiák készítésével bővült. Választott témákban évek óta publikálok a szakfolyóiratok lapjain (*Artes Populares, Arrabona, Győri Tanulmányok, Ethnographia, Hogyan Tovább?, Honismeret, Műhely, Néprajzi Hírek, Néprajzi Látóhatár, Úgyeszek Lapja*), illetve a helyi lapokban, elsősorban a *Hegyaljában* és a *Kisalföldben*. Írásokat közöltem szülőföldemhez kötődő tanulmánykötetekben is (*Gyirmóti Tanulmányok, Tanulmányok Ménfőcsanak történetéből*), illetve konferenciák tanulmányköteteiben (*Gyermekvilág a régi magyar falun, Nők a populáris kultúrában és a folklórban, Népi*

vallásosság a kárpát-medencében, Örökség és Turizmus, Jogi néprajz- Jogi Kultúrtörténet, Apáczai Napok).

A gyerektől nem tudtam elszakadni a publikációkban sem, Balázs Líviával közösen 1993-ban jelent meg az *Időtök* című gyermekkönyvem, mely népi időjósításokat tartalmaz. 1998-ban látott napvilágot ennek folytatása *Ósdi Állatosdi* címmel, melyben állatokhoz fűződő mondókák, csúfolók, játékok találhatók.

Küllös Imola Professzor Asszony írta az előszót. A balladakutatás is szívem csücske, 2003-ban jelent meg – Gülch Csabával közösen – *A vérző liliom. Dely Mária balladája a néphagyományban és a költészet tükrében* című könyvem, amely egy helyi népballada igazságmagvát kutatja. Most írom újabb könyvemet, amely egy másik helyi ballada kutatásának eredményeit összegzi *A győri csuda* címmel. Ennek a kutatásnak interdiszciplináris (orvos- és jogtörténeti) vonatkozásai is vannak, amelyeket már tanulmányokban publikáltam.

– **Régóta kórusban is énekelsz. Ez is inspirált a CD elkészítéséhez?**

– Igen, ez is. Dr. Barsi Ernő tanítványaiból verbuválódott Győri Melodiárium Kamarakórusnak 1989-óta vagyok a tagja. Sajnos Ő már nincs velünk. A másik ok az volt, hogy, amikor előadást tartottam valahol, mindig énekkel színesítettem mondanómat, és sokszor megkérdézték, hogy nincs-e lemezem, mivel otthon is szívesen hallgatnának. Sok barátom kért meg folyamatosan arra, hogy lakodalomra, temetésre énekeljek fel kazettára dalokat, így jött az ötlet, így állt össze a *Dalmadarak* dalsokra, amit családom finanszírozott 50. születésnapomra. Weöres Sándor írta: „*A dal madárrá avat...*”, ebből a szép idézetből született a cím.

– **Kutatásaidat elismerik, segítik is.**

– Népdaléneklésemért több éven keresztül elnyertem a Megyei Kisfaludy Napok „Arany fokozatát”, de a Kazinczy Emlékéremnek is nagyon örültem. Ösztöndíjakat, tudományos kitüntetések is kaptam: Népköztársasági Ösztöndíj, Elismerő Oklevél a 2008–2011. között végzett kiemelkedő kutatói munkáért, amelyet az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj Kuratóriuma ítelt oda. A Pannon Tudományos Napok rendezvényén megtartott legjobb előadásért járó oklevél szintén nagy örömmel töltött el 2008-ban. A legújabb balladakutatásomról tartottam ott előadást *A győri csuda* címmel. Továbbá munkahelyem is elismert: a Nyugat-magyarországi Egyetem Kiváló Oktatója, Oktató a Hallgatókért Díj. (Intézményemben 8 évig voltam TDK Kari elnök, Kultúra- Érték- és Művelődéskutatási Műhely vezetője, és a Kulturális Mediáció mesterképzési szak szakfelelőse vagyok jelenleg.) Közművelődésben betöltött szerepemért: Oklevél Győr kulturális életében kifejtett eredményes munkájának elismerésül a Magyar Kultúra Napja alkalmából, Rákóczi – Emlékérem, valamint Győr-Moson-Sopron Megye Közművelődéséért díj- Kovács Pál –Díj. De a legnagyobb elismerés az emberek mosolya!

*

Kisebb filmeknél szakmai tanácsadónak kérik föl. Legutóbb Moldvában járt kutatni. Kutatói és tanári munkája mellett tudományos konferenciákon szerepel, néprajzi táborokat szervez, közművelődési feladatokat lát el: énekel kiállításokon, művészeti fesztiválokra is. Előadásokat tart, bárhova hívják, legyen az gyerekotthon, népfőiskola, vagy akár a börtön. Legutóbb az elítéltek hallgatták áhítattal előadásait.

És hogy ne maradjak én sem dal nélkül, elénekelte szép csendesen a csángó himnusz. Szívszorító volt. Végezetül olvassuk el a már ígért Nagy Gáspár verset:

Jegyzvén szalmaszállal

– ... mindig és mindig:
bűnökben édesült, iramult napok
habjaiban fuldokló emberek,
egy szalmaszállal, tudjátok-e?
talán a menthetetlent mentitek.

– ... kívül és belül:
poklosan örvényült, háborult világ,
de a remény sohasem meghaló,
ha minden utolsó szalmaszál
ABBÓL A JÁSZOLBÓL VALÓ!